

Hrotkó Larissza

ZSIDÓ NŐK SZEREPE A JUDAIZMUSBAN

DOI: 10.25116/kozelitesek 2020.1-2.6

Az előadásom tárgya nem a nők szerepe, hanem a judaizmus (zsidó vallástudomány és oktatás) szerepe a nők zsidó társadalmi identitásának kialakulásában.

A téma három aspektusból vizsgálható: (2. kép)

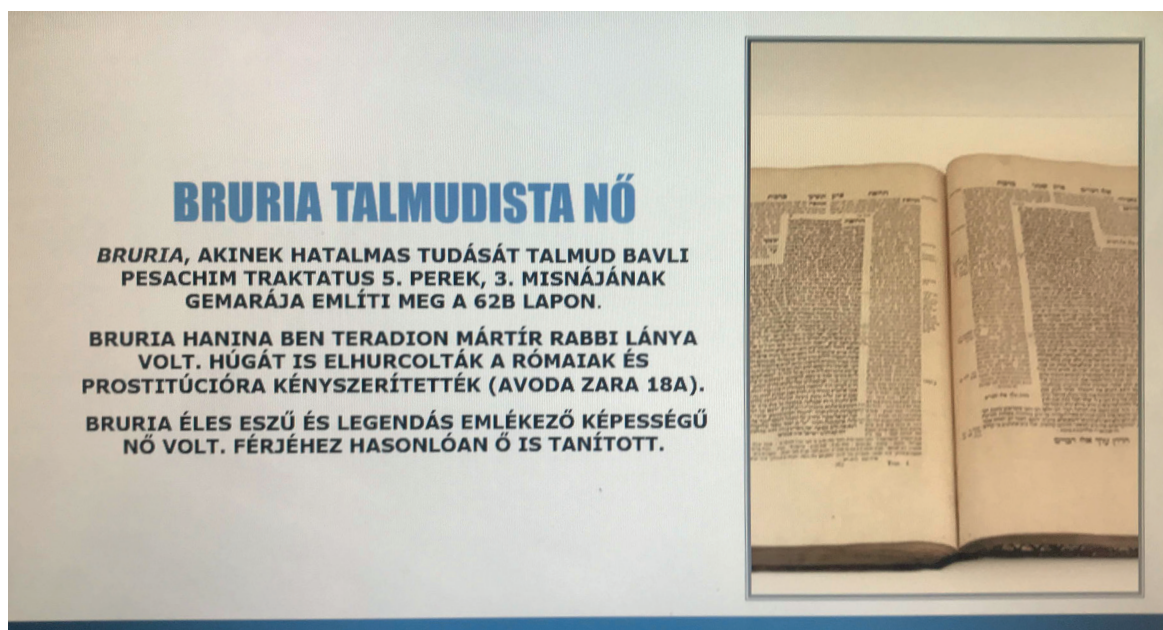
- I. a judaizmus története szempontjából,
- II. a nők ábrázolása a Talmudban (és a rabbinikus irodalomban),
- III. a modern judaizmus szempontjából.

1. A judaizmus történetéből: (3. kép)

Amennyiben elfogadjuk, hogy a judaizmus kezdeteinél a farizeusok álltak, feltétlenül megemlítendő *Salome Alexandra királynő* (időszámításunk előtt 76–67), aki a farizeusokat támogatta és mindenben kikérte tanácsukat. Kormányzási politikájával Alexandra megerősítette a farizeusok vallási és társadalmi pozícióját. Két fia volt.

„[...] Hyrkanoszt nevezte ki főpappá, egyrészt kora miatt, de még inkább azért, mert hajlamos volt a semmittevésre és minden intézkedést a farizeusokra bízott.” (Flavius Josephus: *A zsidók története*, Bp. 1966. 152). Ez az Alexandra egy pragmatikus politikus volt!

Ugyancsak a kezdetekből (i. e. kb. 135. év) származik Bruria talmudista nő neve.

Bruriáról szóló Talmudi rész

A vallást kutató feministák szívesen említik, hogy a talmudisták között volt egy nő (egy, de volt, persze lehet, hogy több is volt, csak a nevük nem maradt meg):

Bruria tannaita, akinek hatalmas tudását Talmud Bavli Pesachim traktatus 5. perek, 3. misnájának gemarája említi meg a 62b lapon.

Bruria Hanina ben Teradion mártír rabbi lánya volt. Húgát is elhurcolták a rómaiak és prostitúcióra kényszerítették (*Avoda Zara* 18a). Bruria éles eszű és legendás emlékező képességű nő volt. Férjéhez hasonlóan ő is tanított.

Rachel Monika Herweg (*Bet Debora* zsidó feminista hálózat berlini csoportjának aktivistája)⁷⁰ egyik előadásában emlékezett arra, milyen boldog volt, amikor megtudta, hogy létezett egy női talmudista.

Rási azt találta ki róla, hogy minden tudása ellenére könnyelmű volt, és nem tudott ellenállni férje egyik bocher-tanítványa fiatalos varázsának, majd szégyenében öngyilkos lett. Rási saját állítását akarta ezzel a mesével igazolni, mely szerint a nőt könnyű elcsábítani (*Kiddusin* 70b).⁷¹ Pletykálgodott Bruria kárára, ami azért nem nevezhető egy tisztességes eljárásnak!

Regina Jonas rabbi

A harmadik név a judaizmus történetéből Regina Jonas (1904–1944 Auschwitz-Birkenau), az első avatott női rabbi, akiről az utóbbi időben elég sok szó esett, ezért most csak megemlítem. Megemlítem, hogy Jonas rabbi sokat foglalkozott halahával. Smichát 1935-ben kapta meg.

2. Milyennek írja le a nőt a judaizmus? Nemi identitás a rabbinikus irodalomban. (6. kép a *Peszahimből*)

A nő a judaizmusban egy tárgy (objektum, nem egy szubjektum): nem ő beszél, hanem róla beszélnek. A judaizmus felfogása az emberről eleve duális, a megosztott emberi testben gondolkodik.

Ha itt kizárólag a judaizmus feminista kritikájáról lenne szó, akkor először is hivatkoznék az előző példára – Bruria történetére. De vannak egyértelműen nőgyűlölő kijelentések is. Szanhedrin 22b

⁷⁰ Herweg több könyv és tanulmány szerzője, többek között Regina Jonasról, az első női rabbiról szólóé (1904–1944).

⁷¹ Rachel Monika Herweg: *Frauen im Judentum II*, Compass Online-Extra Nr. 21. November 2005. Deutsche Bibliothek ISSN 1621-7331.

Kivetítem Boyarin témához tartozó bibliográfiáját. (8. kép)

Boyarin, Daniel, „Are There Any Jews in „The History of Sexuality?“. *Journal of the History of Sexuality* 5:3 (January 1995), 333–356; *Carnal Israel: Reading Sex in Talmudic Culture*. Berkeley: 1993; „Gender.“ In *Critical Terms for Religious Studies*, edited by Mark C. Taylor, 117–136. Chicago: 1998; *Unheroic Conduct: The Rise of Heterosexuality and the Invention of the Jewish Man*. Berkeley: 1997.

A modern judaizmus 20–21. századi fejlődéséhez már a nők is szép számban hozzájárultak. Például Judith Plaskow.

Judith Plaskow, a modern judaista

Modern Judaizmus

Plaskow *Újra a Szinain – Judaizmus a feminista szemszögből* című, 1991-ben megjelent könyve óta a feminista judaizmusnak már van saját irodalma.

Plaskow beszélt a gender fogalmáról, arról, hogy a biológiai és vallási felfogás a nemről feltétlenül szétválasztandó, hiszen a homogenizáló felfogás nem felel meg a valóságnak. A nők nem a Másik, nem egy homogén emberi faj vagy egy társadalmi osztály.

Tovább is ment, amikor egy nemű zsidó modellről beszélt, amelynél nem a nőkről és férfiakról, hanem egyszerűen a felnőtt zsidó emberről van szó.

A két nemű modell esetén (mert több amerikai közösség e szerint él) végbe ment a vallási rituálék bizonyos feminizálása, pl. a női tálisz színei, viselete vagy a speciális rituálék a női élet eseményeinek stb. megünneplésére. A modellek között a közösségek tetszés szerint választanak, de a lényeg, hogy a nők nem érzik magukat „periferikus zsidónak” (Plaskow kifejezése), hanem ugyanúgy részt vesznek a közös imádkozásban, mint a férfiak.

Plaskow javasolta, hogy a teológusnők használják fel a midrás hermeneutikai módszerét, amely a rabbinikus irodalomban is hasznosnak bizonyult. Ezzel a módszerrel a zsidó nő új felfogását hozzák létre, amelynek van/vagy lesz helye a judaizmusban. Itt említem Judith Plaskow „Lilithről” írt esszégyűjteményét *The Coming of Lilith*.

Ebben a tanulmányban nem csak a feminista elmélet, de a keresztény feminista anti-judaizmus kritikája is helyet kap (6. rész „The Complexity of Inter-locking Oppressions”). A keresztény feminista teológia ugyanis állítja, hogy Jézus másként bánt a nőkkel, mint a zsidó kortársai. A judaizmus eme kritikája azonban nem veti el a patriarchális teológiát általában, hanem csupán egy másik patriarchális teológiát támogat.

Meg kell jegyeznem, hogy Plaskow jártassága a keresztény teológiában, vagy más zsidó feministák iszlám ismeretei nem képeznek új judaista hozadékot, hiszen ebben a „Wissenschaft des Judentums” hagyományának folytatását látjuk.

Új azonban annak hangoztatása, hogy legitimálni kell a pluralista felfogást Isten megértéséről, illetve a Róla való beszédről. Mindez nem mond ellent a monoteizmusnak, viszont nem korlátozza az ember szabad gondolkodását, és megfelel az isteni valóság mindenhatóságának.

A zsidó feministák saját örökségként igénylik vissza a Tórát. Be kell látnunk, hogy a nők jelenléte a judaizmusban és a női tapasztalatok hiányoznak a hagyományos forrásokból. Ezért Plaskow szerint nekünk kell megírni a zsidó nő történetét, és ki kell egészíteni a vallási szövegeket a Szenttel való találkozások női tapasztalatával. Erre kell tanítani a nőket, hogy a zsidó nő története a közös zsidó emlékezet részévé váljon.

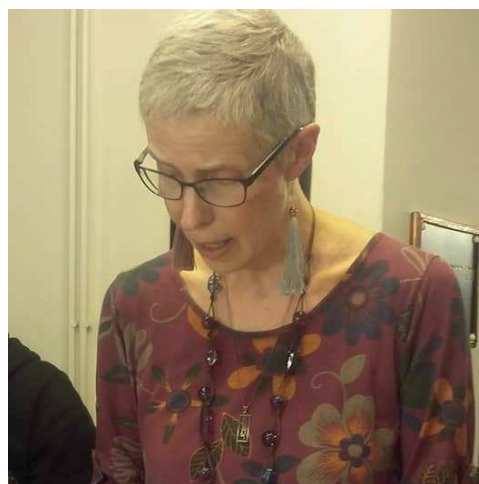
10. kép: Magyarországi példák

Verő-Bán Linda rebecen, tanár, író

Kelemen Katalin rabbi

Rozgoni Dóra emberjogi aktivista